

3. Multos reperire est peccatores, qui ut luna mutantur, transeuntes sæpe a peccati cœno ad gratiæ statum et a gratiæ vita ad mortem peccati; nunc convertuntur et mox in pristina reincidunt peccata: hodie confitentur et cras sua resumunt scelera: hi in circuitu ambulant, a peccato scilicet in confessionem et a confessione in peccatum: *impit in circuitu ambulant* (Psal. 13). Hujusmodi conversiones sæpe nullæ et sæpius inutiles evadunt. *Nulla est conversio peccatoris, si conversus perseverantia careat boni operis*, inquit S. Gregorius (in 1 Reg. 5, 4); et ut ait D. Augustinus, *inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa: frequenter peccans et lugens, vitæ veniam meretur*. Hujusmodi autem non extitit sancti Pauli conversio; ipse a peccato non surrexit, ut in illud iterum laberetur; hic ad Christi fidem non est conversus, ut deinde ab illa descisceret; toto vitæ suæ tempore in fide, in bonorum operum exercitio et in prædicatione Evangelii constantissime perseveravit. Imo ita constans ejus extitit conversio, ut semper meliora æmulatus charismata, semperque de virtute in virtutem irerit: immediate enim post conversionem in Synagoga prædicavit Jesum esse Filium Dei, et deinde nomen ejus coram Gentibus et regibus et filiis Israël magnanimiter portavit; tandem ita profecit, ut factus sit *Doctor Gentium et lingua orbis; nihique omiserit pro salute discipulorum*, inquit Chrysostomus (hom. 3. sup. Gen.): imo fateri licet cum eodem Chrysostomo, ita constantem fuisse Pauli conversionem, ut non solum in pristinos errores non sit relapsus; verum et toto post conversionem tempore fuerit *terrestris angelus, cœlestis homo, Sancti Spiritus receptaculum zelo incomparabilis, charitate magnus, Ecclesiarum Dei sollicitus curator, orator pietatis, imbecillum deductor et credentium pronubus* (hom. 22 ad pop.). O mirabilem Pauli conversionem, quæ quidem omnium conversionum est forma! *hic plane, fratres, perfecte conversionis est forma* (S. Ber. ser. 1 de conv. S. P.). Paulum igitur imitantes, non solum sincere et prompte, etiam constanter et perseveranter convertimini. *Lava a malitia cor tuum, Jerusalem, ut salva fias*

(Jer. 4, 14); atvero lava illud sincere, lava prompte et lava constanter. Conversio hominis peccatoris præterita et futura respicit peccata: *præterita*, quæ debet vere et prompte delere; *futura*, quæ debet constanter vitare: *pœnitentia est, præterita mala plangere et plangenda iterum non committere* (S. Gregor. ho. 44 in Eeang.); sincere ergo, prompte et constanter ad Deum convertimini cum D. Paulo, ut aliquando cum eo in cœlo regnetis. Amen.

DE SANCTO FRANCISCO SALESIO.

CONCIO UNICA.

Faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, et Eliæ unum (Matth. 17, 4).

Tabernaculum mobile, quo utebantur Judæi, erat sanctuarium quoddam, instar templi mobilis ex lignis setim fabricatum, quod varia in loca circumgestabatur et in quo Deus oraacula edebat, hominibusque multa beneficia impertiebatur. Sanctus Franciscus Salesius tabernaculum sanctitatis, templumque Deo gratissimum pariter extitit: quod tabernaculum, non solum mobile, verum et indesinenter spiritu Dei motum et agitatum fuit; divino etenim hoc spiritu motus vir ille sanctissimus, Parisios, Romam, Genevam et alia multa loca percurrit, ubique sanctitatis suæ exempla reliquit, sapientiæ divinæ oraacula ubique protulit, cunctisque hominibus catholicis et hæreticis, religiosis et sæcularibus, magnatibus et plebeis benefacere non destitit. Tabernaculum materiale, quod circumferebant Judæi, dicebatur tabernaculum *testimonii et fœderis*: similiter S. Franciscus Salesius fuit tabernaculum *testimonii*, quia in acade-

miis, in Ecclesiis et in privatis colloquiis gloriosa de divinitate et de vera religione testimonia dixit; fuit etiam tabernaculum *federis*, quia multos hæreticos Ecclesiæ et innumeros alios peccatores Deo reconciliavit. Uno verbo Franciscus Salesius mirabile extitit tabernaculum, in quo Christi, Moysis et Eliæ spiritus requievit, ut videbimus. *Ave.*

Christus, Moyses et Elias multiplices quidem, eoque sancto fuere Spiritu animati; si vero qualis in eorum quolibet spiritus præfulserit, investigare liceat, dicam, quod saltem in externa specie, præcelluerit in Christo spiritus sapientiæ, in Moysæ spiritus mansuetudinis, et in Eliæ spiritus zeli. In Christo eluxit potissimum spiritus sapientiæ, quia licet in summo gradu omnes virtutes et perfectiones possederit, in eo tamen præ omnibus aliis emicuisse videtur sapientia, quæ tanta extitit, ut mundi sapientiam reprobarerit et quasi annihilaverit: *perdam sapientiam et prudentiam prudentium reprobo* (1 Cor. 1, 19). In Moysæ effulsit præcipue spiritus mansuetudinis, quia omnium hominum erat mitissimus: *erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra* (Num. 12, 3). In Eliæ tandem præfulsit spiritus zeli, quia fuit vir zelantissimus, qui zelo gloriæ Dei quam maxime succendebatur: *zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum* (3 Reg. 19, 10). Ecce triplicem spiritum, Christi, Moysis et Eliæ; tabernacula iis convenientia quis inveniet? unicum pro tribus assigno, sanctum Franciscum Salesium scilicet, qui fuit tabernaculum, in quo quidem non Christus, Moyses et Elias, ast eorum spiritus inhabitavit; sanctissimus enim hic Antistes sapientissimus, mitissimus et zelantissimus extitit: *fuit sapientissimus*, ecce spiritum Christi; *fuit mitissimus*, ecce spiritum Moysis; *fuit zelantissimus*, ecce spiritum Eliæ. Sanctus Franciscus Salesius habuit 1. spiritum sapientiæ; 2. spiritum mansuetudinis; 3. spiritum zeli:

I PARS.

S. Franciscus Salesius habuit spiritum sapientiæ.

Non paucos invenire est, quorum tota sapientia in male agendo consistit; sciunt proximum conculare, pecunias congregare, innocentes opprimere, virgines stuprare, aliaque mala perpetrare; Deum honorare, proximum diligere, pauperibus pecunias erogare, aliisque bonis operibus incumbere nesciunt: *sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nesciunt* (Jer. 4, 22). Hujusmodi nomine sapientes dici possunt, revera sunt stultissimi, quia *in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis* (Sap. 1, 4). De stulta hac sapientia disserens S. Bernardinus, eam triplicem esse adnotat, terrenam unam, animaleam aliam et aliam diabolicam (ser. *de stigm.*): *terrena*, inquit, est in cupidis et in avaris: *animalis* in voluptuosis et luxuriosis: *diabolica* in superbis et elatis. *Acari* terrenam habent sapientiam, quæ ad bona temporalia per fas et nefas acquirenda diriguntur: *voluptuosi* possident sapientiam animaleam et carnalem, quæ, non secus ac bruta, carnis illecebris obsequuntur; *superbi* inflantur sapientia diabolica, quæ ad honores ambiendos et ad acquirendas sæculi dignitates summo affectu moventur. O qualem sapientiam, seu potius qualem stultitiam! O quales sapientes, qui dicuntur sapientes, cum nihil de sapientia habeant; sed stultitia summa pleni existant! (S. Bonav. serm. de S. Greg.). Hi sunt sapientes stulti et stulti sapientes: hi habentur sapientes apud aliquos homines, qui eos æstimant; apud Deum non sapientes, imo stultissimi sunt: *sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum* (1 Cor. 3). Multiplicem hanc sapientiam quam Christus damnavit, verbis etiam et operibus reprobat S. Franciscus Salesius; in eo locum non invenit sapientia terrena, cum sibi oblata pluries recusaverit, propria largissime pauperibus distribuerit et spretis terrenis

omnibus spiritualia et eterna bona solummodo ambiert. In ipso non extitit sapientia animalis, cum mulieres, illum ad carnalia provocantes, non semel fugaverit et virginitatem, quam Deo voverat, religiose servaverit: ipse etiam sapientia diabolica superborum non fuit inflatus, cum se episcopatu et omni honore indignum censerit, seque ab omnibus contemni appetierit. Ipse tandem omnem sive a mundo, sive a carne, sive a dæmone inspiratam procul ablegavit sapientiam. Procul abfuit ab ipso sapientia impiorum, dum justorum et amicorum Dei sapientiam quam tum in concionibus ad populum habitis; tum in literis quas scripsit, tum in privatis colloquiis, potissimum propalavit. Cœlestem suam sapientiam prædicando maxime manifestavit Christus: spiritu enim prophætico de illo dixit Salomon: *nunquid non sapientia clamitat et prudentia dat vocem suam? in summis, excelsisque verticibus super viam, in mediis semitis stans, juxta portas civitatis, in ipsis foribus loquitur, dicens: o viri, ad vos clamito et vox mea ad filios hominum. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum* (Prov. 8, 1). Christus utique sapientia fuit incarnata, quæ in montibus, in vallibus, in mediis semitis et juxta portas civitatis Jerusalemitanæ clamavit, ac de magnis profecto rebus prædicavit, nempe de regno cœlorum, de fide, charitate et de aliis rebus maximis, tantaque cum sapientia locutus est Christus, ut omnes eum audientes mirarentur: *mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ejus* (Luc. 4, 22): tanta etiam cum sapientia prædicavit, ut destructo satanæ regno totum ad se mundum converterit: *ecce mundus totus post eum abiit* (Joan. 12, 19). O mirabilem Christi sapientiam! cujus quidem particeps fuit S. Franciscus Salesius, qui clamitavit: et vocem suam dedit in summis Sabaudicæ montibus, in mediis semitis, juxta portas civitatis Genevensis, in ipsis hujus et aliarum multarum civitatum foribus, ubi tot pereximie suæ sapientiæ emisit radios, ut omnes eum prædicantem mirarentur et non quidem totum mundum, sed ad minus septuaginta Hæreticorum millia ad Christi fidem converterit. Mirabilem hanc sapientiam, quam inter concionandum eructabat S. Franciscus Salesius,

adhuc in libris ejus loquentem audimus, quibus, licet defunctus, ad corda hominum adhuc loquitur; ibi ejus videtur et legitur sapientia, quæ totum volavit per orbem, sive in literis quas misit, sive in aliis operibus ad pietatem spectantibus, quæ composuit; in quibus omnibus specialis quædam elucet et gustatur sapientia, quæ in aliorum authorum libris haud æquæ reperitur. Unde sicut inter Sacræ Scripturæ libros quidam dicuntur *sapientiales*, quia in iis specialis quidam fulget sapientiæ Spiritus, ita inter varios Doctorum libros *sapientiales* specialiter appellandi videntur, quos scripsit S. Franciscus Salesius, quia in iis tanta rutilat sapientia, ut non sit qui eos non demiretur et qui in iis pervolutandis non delectetur. Ibi miratur quisque sapientiam, quæ hæreticos debellat, induratos emollit et desides urget, ibi novum et industrium modum peccatores a via iniquitatis avocandi et ad viam justitiæ ducendi, confessarios docet: ibi regularibus et sæcularibus, magnatibus et plebeis, conjugatis et virginibus salutis et omnis perfectionis viam tanta cum sapientia et dextertate aperit, ut omnes ad illam capessendam alliciat: ibi tandem invenitur sapientia tam excelsa, sublimis, et pretiosa, ut terrenis omnibus thesauris sit præferenda: *melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis et omne desiderabile ei non potest comparari* (Prov. 8, 11). Non solum in concionibus et libris, verum et in privatis colloquiis, necnon in præclaris et argutis responsis sancti Francisci Salesii enituit sapientia; os ejus semper meditabatur sapientiam; lingua ejus in judicio sermones disponebat et ne unicum proferebat verbum quod limitatum et sapienter ponderatum non fuerit. Ut homines a mundi amore averteret, dicere solebat: *cui Deus totum est, ei mundus nihil est*. Ut eos ad Deum ardentem amandum alliceret, dicebat: *natura cor nostrum ita parvum fecit, ut ad Deum debite amandum minime sufficiat: sed si non pro meritis, saltem pro viribus eum amemus*. Ut eum satanas ad desperandum de salute moveret, illi suadere conatus est, quod esset de numero reprobatorum, cui ille sapientissime respondit: *si tanta mea sit infelicitas, ut Deum in celo non sim visurus et anaturus, eum saltem omnibus vite*

meæ momentis toto corde diligam. Cum ad ipsum fustibus armati properarent infensissimi quidam ejus hostes, eum interficere percontantes, dixit: *Lignum non timet verus christianus a tempore quo Christus in ligno nostram operatus est salutem.* Cum quidam eum purpura dignum proclamaret, respondit: *pro Christo mori et meo sanguine purpurari optarem.* Cum infirmaretur ad mortem et quo in loco corpus suum sepeliri optaret, ejus inquirerent amici, respondit: *illud chirurgis in anatomiam dari volo, ut si in vita fuerit inutile, saltem post mortem alicui rei inseruiat.* Sciunt omnes, quod in conversatione letari permitteret, modo *nil contra Deum.* Pervia sunt alia multa ejus oracula, quibus in illo ita cœlestis sapientiæ spiritus rutilabat, ut quotquot eum audiebant, mirarentur, suspicerent et ad Deum omnis sapientiæ auctorem glorificandum moverentur. O mirabilem sancti hujus sapientiam! O quam perfecte super eum requievit spiritus sapientiæ! ad multos nunquam venit et in pluribus nunquam hic requiescit spiritus; ad sanctum Franciscum Salesium vere venit et constanter super eum requievit: *requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus* (Isa. 11, 2). O utinam in omnibus hominibus sanctus hic requiesceret Spiritus! quin heu! multi sanctam hanc parvipendunt et repellunt sapientiam, ut stultam, mundanam et diabolicam impiorum sapientiam sectentur. O quam infelices qui ita sapiunt! eos certe et eorum sapientiam disperdet Dominus: *perdam sapientiam sapientium.* Idcirco stultam hanc sapientiam procul pellite et cœlestem totis conatibus inquirete. Audite veræ sapientiæ Doctorem cuilibet vestrum dicentem: *stude sapientiæ, filii mi* (Prov. 27): vel audite sanctum Augustinum clamantem: *venite mortales ad studium sapientiæ, magnus hic fructus est; quid enim homini sapientia charius? venite igitur ut sapientes sitis,* et ut talem obtinere valeatis sapientiam, a Dei timore incipite; timete Dominum, ut saltem sapere incipiatis: sic enim ait propheta; *initium sapientiæ timor Domini* (Ps. 110). Procul ergo omnia peccata pellite et Deum timentes ad altam sapientiam obtinendam totis conatibus contendite. A

Deo supplices petite, ut ad vos veniat spiritus sapientiæ, sicut ad S. Franciscum Salesium venit; *ad quem etiam venit spiritus mansuetudinis.*

II PARS.

S. Franciscus Salesius habuit spiritum mansuetudinis.

Quamvis primum inter virtutes locum non teneat mansuetudo, in magnis tamen viris nil ea laudabilius: *nil laudabilius, nihil magno et præclaro viro dignius placabilitate atque clementia* (Cicer. de Offic. 1). Hæc virtus in magnatibus laudabilis homines christianos in primis decet: *multæ quidem sunt virtutes, quæ christianum decet, maxime autem mansuetudo* (S. Chrys. ser. de mansuet.). Præclara hæc virtus, quæ homines hominibus amabiles efficit, eos etiam Deo pergratos et amabiles reddit: *nihil Deo tam gratum, tam amabile est, quam mitis anima et mansueta* (Id. hom. 3 de penit.). Mirabilis et amabilis hæc virtus, quæ in sanctis pluribus commendatur, in sancto Francisco Salesio speciali quodam modo effulsit; hæc ei quasi innata erat (1); hæc ei a cœlo data tanta cum perfectione possidebat, ut tamquam verus Dei servus litigare nesciret, seque erga omnes mansuetum exhiberet; *servum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes* (2 Tim. 2, 24). Ad eum omnis conditionis, omnisque sexus innumere accurrebant personæ; diversi diversa ab eo postulabant, et ipse omnibus subveniebat, omnibusque satisfacerebat: ipsi peccatores indurati et scandalosi eum propitium et benevolum experiebantur; cumque aliqui ex

(1) Forte authoris ætate non adeo pervulgata erat Salesii vita, quo fieri potuit ut ignoraret, quomodo hic sanctus longo octodecim annorum spatio, ut ipse fassus est, certare debuisse ad superandum suum characterem ad iram pronum, ac nonnisi post ardua certamina sic eum vicisse, ut omnium mansuetissimus audiret, et a nativitate mansuetudinem prætalisse videretur. N.E.

ejus familiaribus ad durius se habendum erga hujusmodi homines eum sollicitarent, respondit sanctus pontifex: *malo penitentes efficere, quam desperatos: peccare non possum si me peccatoribus facilem et tractabilem præbeam, cum Christus erga paralyticum, Magdalenam et mulierem adulterio deprehensam se misericordem, benignum et mansuetum exhibuerit.* Cum Seraphicus Bonaventura ministri generalis fungeretur officio, infirmis, laicis, humilibusque quibusvis fratribus magna mansuetudinis suae dabat testimonia, et iis præcipue qui ab Ordinis disciplina desciverant, aut qui seraphicam deseruerant militiam, quos ad se venientes benigne et charitative recipiebat, totis visceribus amplexabatur, tantaque erga eos charitate et clementia utebatur, ut non defuerint, qui in Capitulis tam generalibus, quam provincialibus id vitio plane ipsi objectarint; quos sæpenumero verbis gravissimis coarguit, dicens, se velle miserorum et aberrantium parentem, perferendumque esse, et misericordia patientiaque benigne atque utiliter ad omnium salutem se semper usurum. Seraphicum hunc Doctorem Seraphicus Franciscus Salesius hac in parte imitatus est et forte superavit: non enim solum regibus et principibus, verum et parvulis, miseris et peccatoribus quibusque fuit tractabilis, cum iis lubens conversabatur, eorum querelas recipiebat, infirmitates rimabatur, peccata audiebat, et erga eos ita se benignum exhibebat, ut non pauci murmurarent, quod erga peccatores se benigniorem præberet. Ipse tamen semper benignior fiebat, et magna quam præferbat benignitate ad meliorem vitæ frugem revocabat et salvabat quos alii nimio rigore exasperassent et in desperationem forte provocassent. Unde de sancto Francisco Salesio dicere possumus quod de Paulo Chrysostomus; quod scilicet *omnes amabat sic ut genuisset, quin etiam majorem præseferbat charitatem, quam quibus pater* (Proem. in ep. ad Rom.). Salesius enim, qui omnes paterno prosequabatur amore, ab omnibus pater vocabatur, et veluti pius pater erga omnes benigne se habebat, præcipue erga peccatores, qui ad ipsum veniebant, quos tamquam pater benignissimus summo affectu amplexabatur. Cum

filius prodigus, qui dissipaverat substantiam suam vivendo luxuriose, ad patrem penitens rediit non illi prodigalitas acribus verbis fuit impropertata: sed *cum adhuc longe esset, vidit illum pater ipsius, et misericordia motus est, et accurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum* (Luc. 15, 20). Huic patri Salesius similes fieri optabat omnes confessarios respectu hominum peccatorum ad eos penitentiae causa venientium; nolebat, ut eos dure et acerbè reciperent, verum quod veluti patres erga eos benigni essent et misericordes. Quod et ipse opere complevit: non enim solum pauperes et infirmos, etiam quoslibet peccatores, quantumvis ignaros, induratos et enormibus peccatis gravatos benignissime recipiebat; illos corripiebat in *spiritu lenitatis* (ad Gal. 6); illos arguebat, obsecrabat et increpabat in *omni patientia* (2 Tim. 4). Dixit Dominus ad Moysen et Aaron, non quod percuterent et contunderent petram, sed quod loquerentur ad petram: *loquimini ad petram et illa dabit aquas* (Num. 20, 8); Moyses autem elevans manum, bis virga petram percussit, in quo illum peccasse ait Lyranus, quia transgressus est verbum Domini, qui ei non percutere, sed loqui ad petram dixerat. Similiter non vult Deus confessarios in sacramentali judicio rudium, ignarorum, pauperum et induratum siccæ, aridæ et saxæ corda asperè increpationis et impatientiæ virga ferire et percutere; vult solum eos loqui ad petram, seu quod peccatoribus suaviter et benigne loquantur, quod iis dicant verba lenis instructionis, quodque per verba dulcissima, mellita et e corde mansueto manantia eos ad doloris aquas et veræ contritionis lacrymas effundendas pertrahant. Nonnulli tamen confessarii ita morosi, anxii, iracundi et difficiles habentur, ut peccatores verbis durioribus et increpationibus acerbioribus percutiant, exasperent et aliquando ad desperationem moveant. Avero non sic S. Franciscus Salesius, cujus mansuetudo erga omnes magna, erga peccatores erat maxima: ipsos ut filios charissimos recipiebat: ipsos conviciis et increpationibus exacerbare vergebatur, verbis lenibus alliciebat, omnibusque se ita facilem et suavem præbebat, ut omnes ad illum accederent confidenter,

omnes prudenti ejus directioni se subderent faciliter; omnesque ejus consiliis et ejus mansuetudine ad fundendas lacrymas, ad valedicendum peccato, et Deo fideliter serviendum allicerentur. In confessariis et predicatoribus instituendis dissimiliter se habuit Christus; apostolos enim confessarios instituit suavi insufflans halitu spiritus: *insufflavit et dixit eis: accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joann. 20). Predicatores autem instituiti fuere inter fulgura, tonitrua et ventos vehementes: *factus est repente de caelo sonus tamquam advenientis spiritus vehementis* (Act. 2). Quod, quaeso, in illarum institutionum diversitate latet mysterium? Quae ratio differentiae illarum? Ratio est, quia instituens praedicatores in furore tonitruum, venti que validi, manifestare voluit, quod tonando, fulminando, tremendamque Dei justitiam exaggerando se peccatoribus terribiles exhibere oporteat concionatores; confessarios vero suaviter insufflando instituit, ut demonstraret, quod confessariis, veluti patres spirituales, flatu suavi, seu benignitate sua peccatores ad jugum Christi, quod suave est, portandum adducere deberent. Non dubito quin tonuerit S. Franciscus Salesius ut concionator; verum ut confessarius, nihil illo erat mitius, nihilque mansuetius. De ipso fertur, quod pauperem claudum et quasi paralyticum, cujus pater spiritualis erat, mellitis mulceret verbis, quodque eum propriis manibus sustentaret, ut commode et decenter peccata sua confiteretur. De muliere quadam caeca a nativitate narratur, quod eam sanctus antistes manu propria ad tribunal poenitentiale ducere solet. Hominis etiam multi praceptor et catechista fuit, eumque docuit modum, quo licet mutus sua confiteri valeret peccata. Innumera hujusmodi referuntur exempla, quae eminentem hujus sancti charitatem et ineffabilem mansuetudinem testantur et praedicant. Unde mihi videor S. Franciscum Salesium conspicere in medio peccatorum, quasi agnum inter lupos: agnus enim videbatur mitissimus, in quo nihil ferocitatis, nihil calliditatis, nihil veneni, perfecta tantum mansuetudo apparerat. O utinam pari pollerent mansuetudine quicumque se ani-

marum regimini immiscent! utinam de quolibet illorum dici posset: *ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi!* (Joann. 1); multi vero non agni, quin potius sunt lupi feroces Christi gregem terrentes et dissipantes. Multi etiam non mundi peccata tollunt, imo ea fovunt; seque benignos et mansuetos confessarios esse censent, cum nimia indulgentia peccatores in pravis suis habitibus dormire, inveterascere et mori sinunt. O qualem mansuetudinem, quae et confessariis et peccatoribus infallibilis extat causa ruinae! toto caelo differunt mansuetudo, et nimia indulgentia; mansuetudo enim est virtus amabilis; nimia vero indulgentia est vitium perniciosum et damnabile. Mansuetudo ad obtinendam terram viventium disponit: *beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram* (Matt. 5, 5); nimia vero indulgentia viam ad infernum parat, et ad tartara ducit. Heu! quot nunc confessarii horrenda inferni patiuntur supplicia, quia laxioribus opinionibus adhærendo, erga peccatores nimium indulgentes fuere; ibi cremantur, ibi vociferantur, et ibi in aeternum cruciabantur, quia faciliores exitere in absolvendis peccatoribus (1). O pravam indulgentiam! o exitiosam bonitatem et facilitatem! quam quisque detestari debet, et amabili mansuetudine peccatores a via sua pessima avocare, ad instar S. Francisci Salesii, in quo fuit spiritus mansuetudinis, *ac etiam spiritus zeli*.

(1) Utinam non multo plures peccant nimia severitate! profecto Chryostomus mallebat de nimia indulgentia rationem reddere quam de nimia severitate. Ideo doctiores et sanctiores theologi benignioribus opinionibus favent: e contra non aliud spectat jansenismus nisi ut specie zeli puritatis doctrinam, ac venerationis in res sacras fideles a participatione sacramentorum areat; consequenter ad omnes corruptae naturae habenas laxandas inducat; demum in barathrum desperationis conjiciat.

III PARS.

S. Franciscus Salesius habuit spiritum zeli.

Certum est, quod nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum (S. Gregor. in *Ezech.* ho. 12); nihilominus multi pastores quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi; multi non tam de animabus Christo lucrands, quam vanis honoribus comparandis et facultatibus ampliandis student, multique non tam animarum, quam pecuniarum zelo fervent. Judam zelo marsupii laborasse et æstuasse dicit sanctus Gregorius Nazianzenus: *ob pecunias*, inquit, *fur ille zelo erga crumenam æstuat, ac Deum prodit et triginta argenteis vendit* (orat. 28). Eodem erga crumenam zelo succendebantur sacerdotes, qui templum bobus ac ovibus pollui patiebantur; multi quoque in presentiarum hujusmodi erga crumenam zelo exæstuant, et pecuniam magis curant, quam animas. Pernicioso autem hoc non fervebat zelo sanctus Franciscus Salesius; non illum tenebat zelus lucri pecuniarum, sed lucri animarum. Tunc eximium fecisse lucrum existimabat, cum unam esset lucratus animam; tunc thesaurum opulentissimum invenisse censebat, cum perditam oriculam invenerat; tunc egregie negotiatum esse arbitrabatur, cum impium aliquem ad meliorem frugem reducerat. Probe sciebat sanctus antistes, quod *Redemptor noster a sacerdotis officio non querit aurum, sed animas* (S. Greg. ep. 28); ideo non aurum, non argentum, non gemmas in terra quæsivit, *sed animas*; non vineas, non villas, aut prædia multis laboribus acquirere conatus est, *sed animas*; non urbes, non regna, aut altiores Ecclesiæ dignitates ambivit, *sed animas*, ad quas Christo comparandas, jejuniis, vigiliis, orationibus, prædicationibus et omnibus quibus potuit modis, continue laboravit. Flagrantissimo animarum zelo æstuat dæmon non ut illas servet, verum ut perdat, æternisque flammis mancipet; hic noctu diuque animas quærît, et inde-

sinenter circuit ut animas rapiat; *tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret* (1 Petr. 5, 8); hic simul cum rege Sodomorum ait: *da mihi animas, cetera tolle tibi* (Gen. 14, 22); non aurum, non argentum, non sceptrâ, non coronas quærît, sed animas. Heu! patieturne ovium pastor vinci se ab hoc dæmonis zelo? dum dæmon ait: *circuivi terram et perambulavi eam* (Job 1) ut animas rapere; inveniaturne pastor qui dicat: circuivi terram et undique cucurri, ut pecunias congregarem? pro pudor! cedit sæpe zelus pastoris zelo dæmonis, et dum dæmon ait: *da mihi animas, cetera tolle tibi*, reperiuntur pastores qui dicunt, *da mihi cetera, animas tolle tibi*. S. Franciscus Salesius seraphico succensus zelo, non pecunias quærebat, non honores ambebat, sed animas; has cupiebat, has sitiēbat, harum desiderio flagrabat, et earum saluti indesinenter anhelabat. Si loquebatur, verba proferebat ut mitteret in terram ignem zeli sui; si huc et illic vagabatur, hoc agebat ut ardua quæ inspirabat zelus opera executioni mandaret; cum literas scribebat, ibi ejus lucebat zelus; sive oraret, sive prædicaret, sive cum hominibus confabularetur, ardentis zeli semper flammâ emittebat: zelus tandem ejus erat *sicut ignis qui comburit silvâ, et sicut flamma comburens montes* (Ps. 82, 13); in mediis enim silvis zelo tabescebat, et sicut alter *Jonathas, manibus et pedibus reptans* (1 Reg. 14) altissimos montes et asperrimas rupes conscondebat, ut errantes animas ad ovile Christi revocaret. Nec satis erat sancto huic Antistiti, zelo salutis animarum suo regimini commissarum continue ardere: non enim suæ Diocesis finibus ejus claudēbatur zelus, ad omnes orbis terrarum partes extendēbatur: omnium quippe hominum salutem optabat, et si ei licuisset, ad omnes mundi plagas volasset, ut ubique pro animarum salute totis conatibus laboraret. Interdum Angliam versus oculos et animum convertens, summo cum fervore et zelo dicebat: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ et volabo ad hanc insulam errorum tenebris obvolutam? volabo ad magnam civitatem Londinum, volabo ad illam Ninivem; ibi eloquar regem, eique dicam verbum Domini*. Nec tantum ad An-

giam, verum et ad omnes orbis regiones volare concupivisset, ut ubique zeli sui flammam emitteret. Unde cum fervescentem zelantissimi hujus viri spiritum mente revolve, ejus zelum cum inferno merito conferendum esse censeo: *dura sicut infernus æmulatio* (Cant. 8). Quemadmodum enim infernus damnatis quos recipit nunquam saturatur, ita hujus sancti zelus nunquam expletur. Parum ei erat intra Genevensis Diocesis pro animarum salute laborare; pennatus enim esse voluisset, ut ad omnes orbis Dioceses migraret. Parum ei videbatur, septuaginta hæreticorum millia ab inferni faucibus eripuisse; omnes penitus hæreticos et infideles ab erroribus suis avocare peroptasset. Parum esse censebat, quod peccatores ad ipsum venientes reciperet: ipse omnes prorsus peccatores ad Deum convertere exoptasset. Parum tandem esse arbitrabatur, quod sacrarum virginum religionem instituisset; omnes virgines ad religionem et ad cælum adducere voluisset. Nec desideria ejus vana erant et vacua, quia orationibus, vigiliis, jejuniis et omnibus, quibus poterat modis, pro omnium salute laborabat. Unde si *zelus animarum verus et perfectus est, quando aliquis sanctis meditationibus, lacrymis, orationibus, vigiliis, jejuniis, prædicationibus, confessionibus, consiliis, doctrinis, atque aliis bonis operibus pro salute animarum laborat* (Alb. Magn. parad. anim. 1); zelantissimum fuisse sanctum Franciscum Salesium perspicuum est, quia hæc omnia pro animarum salute indesinenter adhibuit. O utinam zelo simili accenderemur! Utinam zelo salutis animarum nostra arderent corda! *Zelo divini honoris*, inquit Dionysius Cartusianus, *ac fraternæ salutis simul semper accensi* (in c. 5 epist. Jac.). Si viderimus fratrem superbia tumidum, detractionibus assuetum, ebrietati servientem, luxuria enervatum, iracundia turbidum, aut alteri cuidam vitio addictum, studeamus, quantum facultas suppetit, eum corripere, castigare et ad viam salutis vocare: *unumquemque christianorum*, inquit divus Augustinus, *zelus domus Dei comedat. Verbi gratia, vides fratrem currere ad theatrum, prohibe, mone, contristare. Vides alios currere et inebriari velle, prohibe quos potes,*

tene quos potes, terre quos potes (tract. 10 in Joann.); ut scilicet eos a via perditionis avoces. Non est pensandum, salutis animarum zelum esse virtutem solis prælatis convenientem; *unicuique mandavit Deus de proximo suo*. Non est dicendum: aliena peccata non curo; non aliorum, sed meæ solum saluti incumbere teneor; non sic loquendum, quia de aliorum salute rationem a nobis exiget Deus, si scilicet ipsi nostra incuria perierint; quapropter, ait S. Leo, *assumite religiosæ sollicitudinis pium zelum et contra sævissimos hostes animarum omnium fidelium cura consurgat* (ser. 5 de jejun. 7 mens.). Pio succendantur zelo prælati, magnates, parentes et omnes penitus homines; imitentur S. Franciscum Salesium, qui fuit tabernaculum, in quo requievit spiritus sapientiæ, mansuetudinis et zeli; triplici hoc spiritu cum eo repleti ambiamus omnes, ut cum eo in æternis tabernaculis recipi mereamur. Amen.

EXPLICIT TOMUS SEXTUS
PARS PRIMA CONCIONUM DE SANCTIS.